

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มูลนิธิข้าวไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (2544) กล่าวว่าข้าวเป็นพืชอาหารประจำชาติที่มีตำนานประวัติศาสตร์มายาวนาน ปรากฏเป็นร่องรอยพร้อมกับอารยธรรมไทยมาไม่น้อยกว่า 5,500 ปี ซึ่งมีหลักฐานจากแถบข้าวที่เป็นส่วนผสมของดินใช้เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง ที่โนนนกทา ตำบลบ้านโคก อำเภอกุเวียง อีสานนิชฐานได้ว่าเป็นเมล็ดข้าวที่เก่าแก่ที่สุดของไทย รวมทั้งยังพบหลักฐานเมล็ดข้าวที่ขุดพบที่ถ้ำปุงสูง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยแถบข้าวที่พบนี้มีลักษณะของข้าวเหนียวเมล็ดใหญ่ที่เจริญงอกงามในที่สูง เป็นหลักฐานที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเก่าแก่ที่สุดคือประมาณ 3,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช หลักฐานอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าสยามประเทศเป็นแหล่งปลูกข้าวมาแต่โบราณข้าวที่ปลูกในประเทศไทยนั้นมีหลากหลายชนิด มีทั้งชนิดข้าวเจ้า และข้าวเหนียว มีทั้งพันธุ์ที่ปลูกเฉพาะนาปี และปลูกได้ตลอดปีและมีบางพันธุ์เป็นข้าวหอม พันธุ์ข้าวส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง มีความต้านทานต่อโรคและแมลงที่สำคัญ มีคุณภาพการหุงต้ม ตามความต้องการของผู้บริโภค ตลอดจนทนทานต่อสภาพแวดล้อม ที่เป็นปัญหาสำคัญ อย่างไรก็ตามงานปรับปรุงพันธุ์ข้าว ยังคงต้องดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพราะพันธุ์ที่ออกแนะนำแล้ว ปัจจุบันบางพันธุ์เกษตรกรอาจจะยังคงนิยมปลูกอยู่ แต่บางพันธุ์เกษตรกรอาจเลิกปลูก เนื่องจากมีข้อด้อยบางประการ

กรมส่งเสริมการเกษตร (2555) กล่าวว่าในปี 2554/55 ประเทศไทยสามารถผลิตข้าวได้ประมาณ 31 ล้านตันข้าวเปลือก การใช้ในประเทศ ประกอบด้วยการบริโภค การใช้ทำพันธุ์ และใช้ในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์และอื่นๆ โดยปี 2555 คาดว่าจะมีการใช้ในประเทศ 19.97 ล้านตันข้าวเปลือก เพิ่มขึ้นจาก 18.31 ล้านตันข้าวเปลือกของปี 2554 คิดเป็นร้อยละ 9.04 การผลิตข้าวของเกษตรกรไทยมีปัจจัยที่มีความสำคัญในการผลิตข้าวคือ เมล็ดพันธุ์ข้าว เพราะเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีสามารถเพิ่มผลผลิตให้แก่เกษตรกรได้ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวประมาณ 69 ล้านไร่ ซึ่งถ้าในการเพาะปลูกนี้ต้องใช้พันธุ์ข้าวประมาณ 600,000 ตัน แต่การผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ดำเนินการโดยภาครัฐและเอกชนได้เพียงปีละ 333,350 ตัน ส่งผลทำให้ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี นอกจากนี้ ภาคเอกชนที่ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ ส่วนใหญ่ยังไม่มีระบบควบคุม

คุณภาพ ทำให้เมล็ดพันธุ์ที่จำหน่ายให้ชาวนาไม่มีคุณภาพเพียงพอ และชาวนาส່ว่นใหญ่ไม่ได้ตระหนักถึงผลดีจากการใช้ เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี ยังคงใช้เมล็ดพันธุ์เดิมอย่างต่อเนื่อง

ภาคกลางเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวมากเป็นอันดับ 2 ของประเทศ ซึ่งจังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 570,000 ไร่ มีพื้นที่มากรองจากพระนครศรีอยุธยาที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด ในภาคกลาง ในพื้นที่อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท มีพื้นที่ทำนาประมาณ 75,298 ไร่ (ข้อมูลทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ ปี 2555/56) ประสบปัญหาด้านเมล็ดพันธุ์ เนื่องจากมีเมล็ดพันธุ์ที่ดีไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรทำให้เกษตรกรซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ไม่มีคุณภาพมาเพาะปลูก ซึ่งทำให้ได้ข้าวที่ไม่มีคุณภาพ ผลผลิตต่ำ และมีพันธุ์ปนปริมาณมาก เป็นต้น และเกษตรกรยังไม่ตระหนักถึงผลดีของการใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ มีการใช้เมล็ดพันธุ์เดิมในการผลิตฤดูต่อไป ทำให้ข้าวไม่ได้คุณภาพ รวมถึงเกษตรกรยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพว่าสามารถเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้แก่ตัวเกษตรกรอย่างไร ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีให้แก่เกษตรกร โดยศูนย์ข้าวชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเกษตรกรให้มีความสามารถในการผลิตและการตลาดข้าว เป็นชาวนามีอาชีพ รวมทั้งสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง ให้สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร ซึ่งในอำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท มีศูนย์ข้าวชุมชน ทั้งหมด 3 ศูนย์ แต่การที่จะส่งเสริมให้ศูนย์ข้าวชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเกษตรกรนั้น ควรทำการศึกษาศักยภาพและการพัฒนาของศูนย์ข้าวชุมชน ให้สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรในชุมชน กระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสู่ชาวนาอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาองค์กรเกษตรกรชาวนาให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนอำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

2.2 เพื่อศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

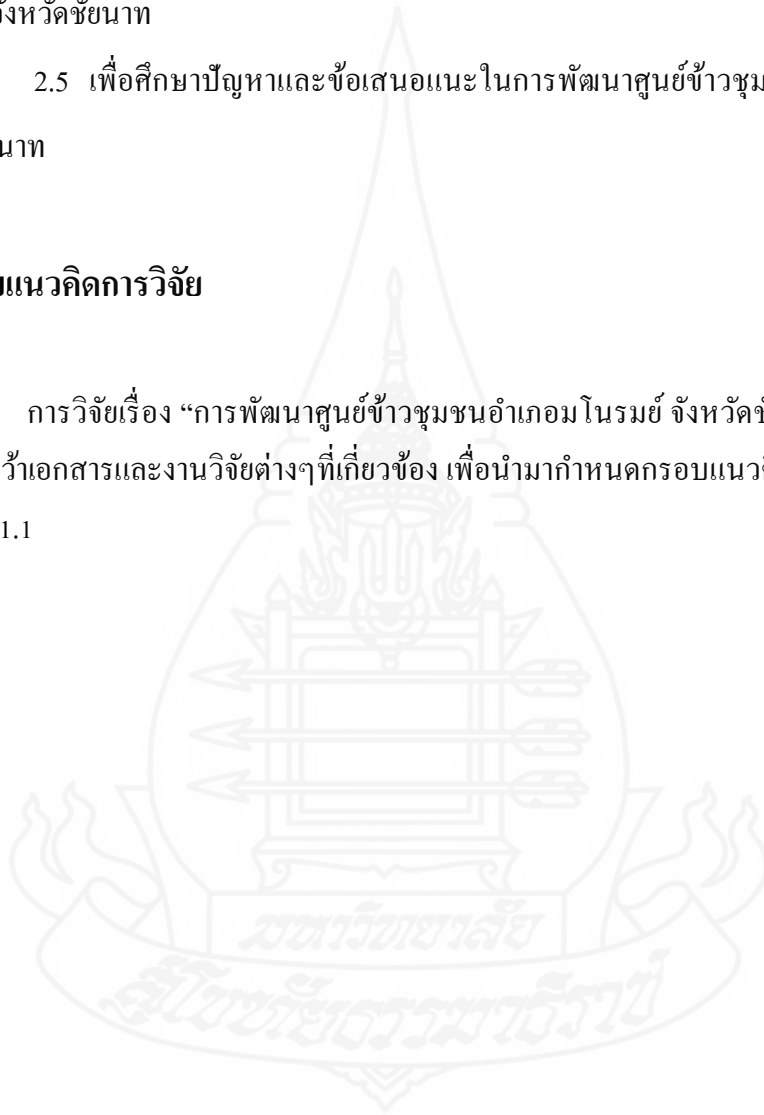
2.3 เพื่อศึกษาสภาพการผลิต สถานภาพการเป็นสมาชิก การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

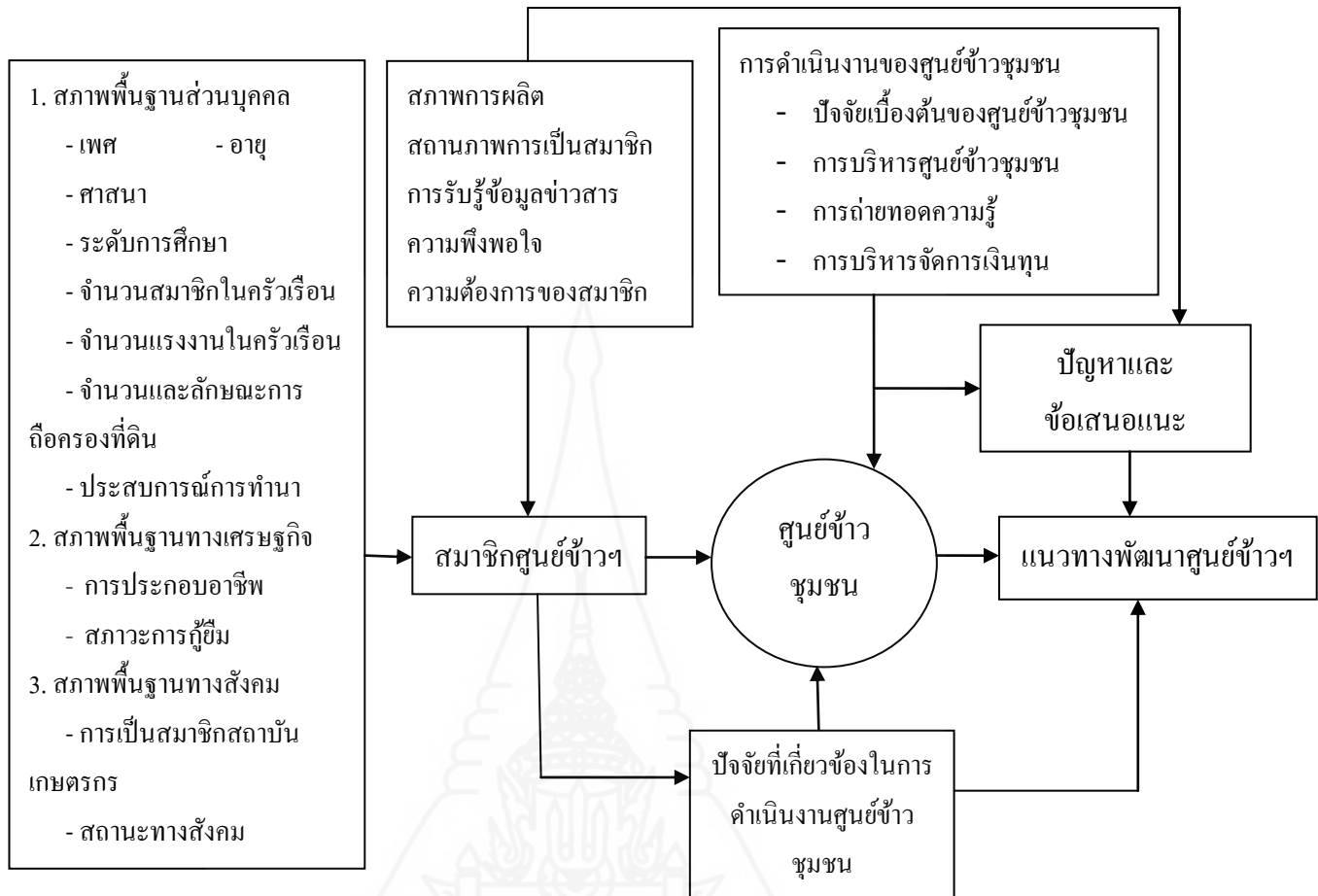
2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยในการดำเนินงานและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

2.5 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศูนย์ข่าวชุมชนอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนอำเภอโนนหมกมณี จังหวัดชัยนาท” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอโนนหมกมณี จังหวัดชัยนาท ทั้ง 3 กลุ่ม คือ ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลท่าฉนวน ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลวัดโคก และศูนย์ข้าวชุมชนตำบลไร่พัฒนา

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ศึกษาสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอโนนหมกมณี จังหวัดชัยนาทในเรื่อง สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน สภาพการผลิต สถานภาพการเป็นสมาชิก การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิกต่อ

การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ปัจจัยการดำเนินการและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลของศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอนโนรมย์ จังหวัดชัยนาทตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม 2556

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่มีอาชีพทำนา และได้ขึ้นทะเบียนศูนย์ข้าวชุมชนกับกรมการข้าว โดยมีวัตถุประสงค์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกระจายให้แก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป และเป็นแหล่งเรียนรู้ในการทำนา

5.2 คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชน และได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เป็นคณะกรรมการเพื่อบริหารงานศูนย์ข้าวชุมชน

5.3 การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน หมายถึง การดำเนินงานของคณะกรรมการในศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ การบริหารและประสานงาน การผลิต การตลาด การประชาสัมพันธ์ เจริญญี/บัญชี เป็นต้น

5.4 แนวทางการพัฒนา หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการซึ่งได้จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แล้วจับคู่เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงาน

5.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง หมายถึง ปัจจัยภายในศูนย์ข้าวชุมชนที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยภายนอกศูนย์ข้าวชุมชนที่เป็นโอกาสและอุปสรรค

5.6 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง ลักษณะความเป็นอยู่ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชน ในอำเภอนโนรมย์ จังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย ประสิทธิภาพการทำนา การประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร เป็นต้น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินการและการวางแผนพัฒนางานของคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน ให้สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้เพียงพอ กระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสู่ชาวนาอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาองค์กรเกษตรกรชาวนาให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

6.2 ข้อมูลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ให้สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีสู่ชาวนาอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

6.3 นำผลการศึกษาไปปรับใช้กับศูนย์ข้าวชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

